

Рудюк Андрій Валентинович,
студент 6-го курсу ННІ № 4 НАВС,
кандидат історичних наук

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ТА МУНІЦИПАЛЬНОЇ СИМВОЛІКИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Початок правового регулювання норм використання гербових зображень в українському суспільстві дослідники відносять до часів Київської Русі, щоправда, це стосується лише основного символу – тризуба. Норми, які регулюють питання міських та територіальних гербів сягають періоду Великого князівства литовського та Речі Посполитої. Відповідне положення можемо знайти в тексті Третього Литовського статуту (Розділ 4, артикул 12) [1]. Новий етап у творенні геральдичної системи почався із здобуттям Україною незалежності.

Сучасна правова система України передбачає використання містом, або іншою територіальною громадою, своєї символіки. Для нашої країни гостро постало питання розбудови системи місцевого самоврядування на демократичних та традиційно-історичних принципах. У цьому відношенні важливу роль відводили національній символіці та геральдиці. Верховна Рада України постановою своєї Президії від 11 травня 1992 р. «Про печатки та вивіски місцевих Рад народних депутатів України та їх виконавчих комітетів» затвердила зразки та описи гербових печаток обласної, районної, міської, районної в місті, селищної, сільської Рад народних депутатів, які вміщено у додатку цієї постанови [2].

До середини 90-х рр. процес герботворення відбувався стихійно, для нього не було розроблено жодних законодавчих норм та методичних рекомендацій. При створенні місцевої символіки часто зверталися до спеціалістів УГТ, Інституту

української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Інституту історії України НАН України, викладачів профільних вузів. Перелічені установи могли надавати лише пояснення та рекомендації стосовно візуального та смислового наповнення окремого символу, трактувати його історичний контекст, без будь-яких інших повноважень.

Наріжним каменем вітчизняного геральдичного законодавства став Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3], який був прийнятий 1997 р. Стаття 22 передбачає, що з урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районними, обласними радами може бути затверджена символіка відповідно району, області. Зміст, опис та порядок використання символіки територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей визначаються відповідною радою згідно з законом.

Наступні пункти нормативного акту, які стосуються виключно компетенції сільських, селищних та міських рад визначають, що згадані органи державної влади затверджують відповідно до закону наступні документи: Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади (Ст. 26, п. 49). Схожим чином затверджується символіка районів (районів у містах) та областей (Ст. 43, п. 14).

Розвиваючи положення Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Верховна Рада України 1999 р. приймає Закон «Про столицю України – місто-герой Київ» [4]. Столиця України отримала власну символіку рішенням Київської міської Ради народних депутатів №57 від 18 квітня 1995 р., герб із зображенням Архістратиґа Михаїла. Стаття 3 закону констатує, що територіальна громада міста Києва має герб, прапор та іншу символіку. Райони в місті можуть мати і власну символіку. Цим правом міські райони Києва скористалися сповна, затвердивши власні герби на початку 2000-х років. Подібно до інших міст, зміст, опис, порядок використання символіки визначаються Положенням про символіку, яке затверджується відповідно Київською міською

радою та районними в місті радами. Ініціатива з боку інших районних міських рад не спостерігалася, тому і прийняття відповідних гербових зображень викликало певну дискусію в наукових колах. Щоправда, слід зазначити, що Київ, як і Севастополь, має специфічний статус «республіканського підпорядкування», що ставить його на один рівень з адміністративними областями, також столиця є найбільшим містом України. Це певною мірою збільшує значення міських районів, а нормативні документи визначають право кожної територіальної одиниці мати свою власну символіку.

Серед поточних проблем герботворення постало питання створення та використання символічних зображень, які вимагали певної організації та впорядкування. З цією метою у 2000 р. приймається Закон України «Про державні нагороди України». Законодавчий акт передбачав створення Комісії з державних нагород та геральдики при Президентові України, яка стала дорадчим органом і почала працювати на громадських засадах. Вона прийшла на зміну Комісії по державних нагородах України при Президентові України (Затвердженої Указом Президента України від 9 грудня 1994 року N 747/94). В період 1994 – 2000 рр. Персональний склад Комісії з державних нагород та геральдики та порядок її роботи визначаються окремими указами. Голова комісії, заступники та персональний склад комісії призначається Указами Президента України.

З метою забезпечення єдиних підходів до розвитку геральдичної справи в Україні, врегулювання питань, пов'язаних із використанням державних символів України, збереженням історичних традицій національного герботворення, 18 травня 2000 р. Президент видає Указ «Про впорядкування геральдичної справи в Україні». Глава держави доручив Кабінету Міністрів України вирішити питання щодо створення Державного геральдичного реєстру України; також рекомендовано заснування відповідної служби, яка б займалась питаннями внесення відомостей до реєстру; задум був достатньо амбіційний, але робота в цьому напрямі велася дуже мляво,

тому ми і досі маємо проблеми із затвердженням символіки на всіх рівнях.

Також Указом Президента України було затверджено «Положення про Комісію державних нагород та геральдики», яке визначило порядок роботи та функції дорадчого органу. Згідно Положення, в геральдичній сфері Комісія має наступні повноваження:

- підготовка проектів нормативно-правових актів з питань державних нагород України та геральдичної справи;
- узагальнення практики нагородження державними нагородами України і розвитку нагородної та геральдичної справи, підготовка відповідних пропозицій Президентові України;
- проведення геральдичних експертиз форми одягу, знаків розрізнення Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, організаційне та методичне забезпечення процесів, пов'язаних із розвитком геральдичної справи.

Також у структурі Адміністрації Президента України діє Департамент державних нагород та геральдики.

Отже, в сучасній правовій системі України створені умови для розвитку та функціонування територіальної та муніципальної геральдики та символіки. Вітчизняна геральдична справа регулюється Конституцією України, законами України та актами Президента України, яким має відповідну прерогативу у цій сфері. Залишається відкритим питання державного регулювання цього процесу, тобто створення дієвого механізму експертизи підготовлених проектів фахівцями галузі та створення комплексного геральдичного реєстру, що повинен фіксувати затверджені геральдичні проекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. – Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. –

Кн.2/За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2004. – 568 с.

2. Дмитрієнко М., Савчук Ю. Правнича ситуація з міською геральдиком в Україні у світлі Закону України «Про місьцеве самоврядування в Україні» та наша гербова спадщина / Микола Плав'юк: Україна - життя моє: у 3 т. Т. 3 Та долю іншу він обрав – душі неспокій: на пошану Миколи Плав'юка / НАН України, Ін-т біограф. досліджень Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2002. – С. 241-251.

3. Закон України «Про місьцеве самоврядування в Україні» // Голос України. – 1997. – 14 черв. – С.1, 2.

4. Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – №11. – С.79.

5. Закон України «Про державні нагороди України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – №21. – С. 162.